

ISSN (online): 2547-8702

EASTERN MEDITERRANEAN POLICY NOTE

Ιούλιος 2025, No. 113

Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ Η ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΕΝΑ ΝΕΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ*

Ανδρέας Θεοφάνους και Μαίρη Βάρδα

Η επιβίωση της Κυπριακής Δημοκρατίας μετά την τουρκική εισβολή του 1974 ήταν πραγματικά ένα θαύμα. Ο ρόλος της οικονομίας ήταν καθοριστικής σημασίας. Η εντυπωσιακή οικονομική ανάκαμψη και η ανάπτυξη που ακολούθησε έθεσαν τις βάσεις για μια επιτυχή ενταξιακή πορεία στην ΕΕ. Υπήρξαν, όμως, στρεβλώσεις, όπως, η υπερμεγέθυνση του χρηματοπιστωτικού τομέα, το σκάνδαλο του χρηματιστηρίου και η φούσκα των ακινήτων, οι οποίες δεν αντιμετωπίστηκαν επαρκώς.

Με την ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ και την υιοθέτηση του ευρώ το 2008, μεταφέρθηκαν πολλές αρμοδιότητες του κράτους σε ευρωπαϊκά όργανα. Επικράτησε εφησυχασμός και υπερεκτίμηση των ωφελημάτων της ένταξης και της υιοθέτησης του ευρώ. Ταυτόχρονα υποτιμήθηκε ο ρόλος του κράτους στον καθορισμό της οικονομικής πολιτικής.

Είκοσι ένα χρόνια μετά, η Κύπρος δεν έχει αποκομίσει τα αναμενόμενα οφέλη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το γεγονός ότι παρά την αύξηση του ΑΕΠ, η μέση αγοραστική δύναμη των μισθών παρέμεινε σχεδόν στάσιμη από το 2008 έως το 2023. Παράλληλα, η ανισότητα διευρύνθηκε και η μεσαία τάξη συρρικνώθηκε, ενώ αυξήθηκαν τα ποσοστά φτώχειας.

Ο Καθηγητής Ανδρέας Θεοφάνους είναι Πρόεδρος του Κυπριακού Κέντρου Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων το οποίο είναι διασυνδεδεμένο με το Πανεπιστήμιο Λευκωσίας.

Η Μαίρη Βάρδα είναι υποψήφια Διδάκτωρ και Ερευνήτρια, Κυπριακό Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας.

* Το παρόν άρθρο αντλεί από το Κείμενο Πολιτικής του Κυπριακού Κέντρου Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων με τίτλο «*Η Κυπριακή Οικονομία από την Ένταξη στην ΕΕ και την Ευρωζώνη μέχρι Σήμερα – Μια κριτική αξιολόγηση και η ανάγκη για ένα νέο κοινωνικοοικονομικό υπόδειγμα*».

Μετά την Τελωνειακή Ένωση Κύπρου – ΕΟΚ το 1988, άρχισε η συρρίκνωση του πρωτογενή και δευτερογενή τομέα, ενώ αυξήθηκε η εξάρτηση από τον τριτογενή. Ο πρωτογενής τομέας σήμερα είναι 1,3%, ο δευτερογενής 11,8%, και ο τριτογενής 86,9% του ΑΕΠ.

Διάφορες σχολές σκέψεις υποστηρίζουν ότι ο ρόλος του κράτους είναι απαραίτητος. Η παραγνώριση του στρατηγικού, κοινωνικού και επιδιαιτητικού ρόλου του κράτους επιφέρει σοβαρά προβλήματα. Πέραν τούτου, η επικέντρωση στα δημοσιονομικά πλεονάσματα αντικατοπτρίζει την επιρροή του Νεοφιλελεύθερου μοντέλου και των ευρωπαϊκών προτεραιοτήτων, χωρίς να καλύπτει το εύρος της δημοσιονομικής πολιτικής.

Το Νεοφιλελεύθερο μοντέλο κυριάρχησε στην ΕΕ τις τελευταίες δεκαετίες. Η ανάγκη για ένα νέο υπόδειγμα που θα ενσωματώνει κοινωνικούς στόχους επείγει. Η ιδιωτική πρωτοβουλία σε τομείς όπως η υγεία και η εκπαίδευση είναι θεμιτή, αλλά πρέπει να υφίστανται ρυθμιστικά πλαίσια για να διασφαλίζεται η ποιότητα των υπηρεσιών.

Η Κύπρος φαίνεται να ακολουθεί αντιφατικές πρακτικές: στον δημόσιο τομέα υφίστανται πελατειακές σχέσεις και η αύξηση των μισθών δεν συνοδεύεται από αντίστοιχη αναβάθμιση της παραγωγικότητας, ενώ στους υπόλοιπους τομείς εφαρμόζονται Νεοφιλελεύθερες προσεγγίσεις. Παρότι η κυπριακή κυβέρνηση συμμορφώνεται με τις απαιτήσεις των Οίκων Αξιολόγησης για δημοσιονομική πειθαρχία και «εκσυγχρονισμό» της αγοράς εργασίας, στην πράξη διατηρεί έναν υπερδιογκωμένο και ευνοημένο δημόσιο τομέα. Το φαινόμενο αυτό αναδεικνύει μια βαθιά αντίφαση: ενώ προωθούνται πολιτικές λιτότητας και ευελιξίας στην ιδιωτική οικονομία, το κρατικό μισθολόγιο το 2022 ήταν €3,2 δισ. ενώ αναμένεται να φτάσει τα €4,3 δισ. μέχρι το τέλος του 2025. Η επιλεκτική εφαρμογή αυτών των πολιτικών αποκαλύπτει ότι ο Νεοφιλελευθερισμός στην Κύπρο δεν λειτουργεί ως συνεκτικό οικονομικό δόγμα, αλλά ως εργαλείο αναδιάρθρωσης με ταξικές και πολιτικές προτεραιότητες. Η παρούσα ανάλυση δεν θεωρεί ότι η συμμόρφωση με το Νεοφιλελεύθερο μοντέλο αποτελεί επιθυμητό στόχο. Αντίθετα, επισημαίνει ότι η επιλεκτική και αντιφατική εφαρμογή του στην Κύπρο οξύνει τις κοινωνικές ανισότητες και δημιουργεί σοβαρές στρεβλώσεις στη λειτουργία της οικονομίας.

Η οικονομική κρίση στην Κύπρο ήταν αποτέλεσμα ενδογενών και εξωγενών παραγόντων. Το κράτος και τα νοικοκυριά ξόδευαν πέραν των δυνατοτήτων τους, ενώ δεν κατανοήθηκε επαρκώς ότι η ένταξη στην Ευρωζώνη σήμαινε αλλαγή των «κανόνων του παιχνιδιού». Ο τραπεζικός τομέας φέρει τη μεγαλύτερη ευθύνη, αλλά και το πολιτικό σύστημα απέτυχε να κατανοήσει τα τεκταινόμενα. Και όλα αυτά λάμβαναν χώρα ενώ η αρχιτεκτονική της Ευρωζώνης ήταν προβληματική και η Ελλάδα στην οποία η Κύπρος ήταν εκτεθειμένη είχε μεγαλύτερα προβλήματα.

Επίσης, το Μνημόνιο που δόθηκε από την Τρόικα στην Κύπρο ήταν τιμωρητικό και μη ορθολογιστικό.

Παράλληλα, καταγράφονται αυξανόμενες ανησυχίες για ζητήματα διαφθοράς, νεποτισμού και κατάχρηση εξουσίας. Υφίσταται η ανάγκη για ενίσχυση των μηχανισμών ελέγχου και λογοδοσίας καθώς η εμπιστοσύνη των πολιτών στους Θεσμούς έχει μειωθεί.

Οι αυξημένες μεταναστευτικές ροές επιβαρύνουν περαιτέρω τις δημόσιες υπηρεσίες και εντείνουν την ανάγκη για αποτελεσματική διαχείριση και ενσωμάτωση. Φαίνεται πως η Κύπρος έχει υπερβεί το επίπεδο μετανάστευσης που μπορεί να απορροφήσει. Σχεδόν 50% των μαθητών στα σχολεία (από νηπιαγωγεία μέχρι και τα λύκεια) της πρωτεύουσας είναι από ξένες οικογένειες, με μη ελληνόφωνους γονείς. Η ενίσχυση των μέτρων αφ' ενός ενσωμάτωσης και αφ' ετέρου μείωσης των παράτυπων μεταναστευτικών ροών επιβάλλεται.

Δεν αξιολογήθηκαν σωστά οι προκλήσεις της ένταξης σε ένα εξαιρετικά ανταγωνιστικό οικονομικό περιβάλλον. Πολλοί τομείς εξαγοράζονται από ξένα κεφάλαια. Οι τράπεζες ανήκουν σε μεγάλο βαθμό σε ξένα συμφέροντα, ενώ η ποιότητα των υπηρεσιών τους έχει μειωθεί και το κόστος τους έχει αυξηθεί. Επιπρόσθετα, σημαντικοί τομείς της οικονομίας όπως νοσοκομεία, πανεπιστήμια και ακίνητα εξαγοράζονται από ξένους. Το κράτος απέτυχε να εξασκήσει αποτελεσματικά τον στρατηγικό του ρόλο.

Η Κύπρος αντιμετωπίζει σοβαρό δημογραφικό πρόβλημα. Ο δείκτης γονιμότητας (1,3) υπολείπεται σημαντικά του ορίου αναπλήρωσης πληθυσμού (2,1). Ταυτόχρονα, πολλοί νέοι φεύγουν στο εξωτερικό λόγω περιορισμένων ευκαιριών. Αυτό δεν μπορεί να συνεχιστεί.

Η διάκριση μεταξύ των εργαζομένων στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα είναι εμφανής. Οι δημόσιοι υπάλληλοι απολαμβάνουν συγκριτικά υψηλότερες απολαβές, σταθερές συμβάσεις και πλήρη συνταξιοδοτικά δικαιώματα. Στον ιδιωτικό τομέα επικρατεί μισθολογική συμπίεση, αβεβαιότητα, μερική απασχόληση και ανεπαρκής συνδικαλιστική κάλυψη. Σύμφωνα με την τελευταία Έκθεση του ΔΝΤ, οι μισθοί στον δημόσιο τομέα είναι κατά μέσο όρο 27% υψηλότεροι από αυτούς του ιδιωτικού τομέα. Το κράτος δίνει προτεραιότητα στην προστασία του δημόσιου και ευρύτερου δημόσιου τομέα, χωρίς να εφαρμόζονται αντίστοιχα μέτρα στον ιδιωτικό τομέα. Οφείλουμε να αναφερθούμε και στην ανισότητα εντός των ίδιων των τομέων. Είναι επιτακτική η ανάγκη για μια πιο ισορροπημένη προσέγγιση στην αγορά εργασίας.

Ένα ουσιαστικό βήμα είναι η ριζική επαναξιολόγηση του συνταξιοδοτικού συστήματος. Πρέπει να καθοριστούν ανώτατα και κατώτατα όρια, και το ύψος κάθε σύνταξης να συνδέεται με τις εισφορές του εργαζομένου. Στα πλαίσια αυτά είναι λογικό να υφίστανται και συμψηφίσεις συντάξεων.

Απαιτείται επανεκτίμηση του ρόλου του κράτους, των ξένων επενδύσεων και της στρατηγικής για βιώσιμη ανάπτυξη. Η διαιώνιση του υφιστάμενου υποδείγματος θα επιδεινώσει τα προβλήματα. Η Κύπρος χρειάζεται νέο οικονομικό υπόδειγμα και κοινωνικό συμβόλαιο που να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες προκλήσεις. Ισοζυγισμένη ανάπτυξη, κοινωνική συνοχή, μείωση ανισοτήτων, αξιοκρατία και καταπολέμηση της διαφθοράς είναι βασικοί στόχοι.

Το νέο υπόδειγμα πρέπει να προωθεί τη διαφοροποίηση των δομών της οικονομίας, την ενίσχυση της παραγωγικότητας σε όλους τους τομείς, την αξιοποίηση των ενεργειακών πόρων της χώρας, την κοινωνική δικαιοσύνη και την πράσινη ανάπτυξη με στοχευμένα χρονοδιαγράμματα. Η γεωστρατηγική θέση της Κύπρου και η πολιτική της σταθερότητα μπορούν να αξιοποιηθούν για τη δημιουργία υποδομών αντιμετώπισης ανθρωπιστικών κρίσεων. Αυτό θα αποφέρει οικονομικά και πολιτικά οφέλη. Η ανάπτυξη ενός σύγχρονου ιατρικού κέντρου θα μπορούσε να προσελκύσει ασθενείς από το εξωτερικό. Παράλληλα, η μετατροπή της Κύπρου σε διεθνούς φήμης ακαδημαϊκό κέντρο θα έχει πολλαπλά οφέλη. Η ενίσχυση του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα είναι απαραίτητη για να μειωθεί η εξάρτηση από τον τουρισμό και τις υπηρεσίες. Η στήριξη της τοπικής παραγωγής και των μικρών βιοτεχνιών μπορεί να δημιουργήσει πολλές θέσεις εργασίας.

Τέλος, η πρωτοβουλία για «brain gain», δηλαδή ο επαναπατρισμός ανθρώπινου κεφαλαίου, είναι σημαντική. Απαιτείται όμως ενίσχυση της έρευνας, καινοτομίας και θεσμικής στήριξης. Χωρίς την παροχή επαρκών πόρων και σύνδεση με τη διεθνή επιστημονική κοινότητα, οι νέοι δεν θα έχουν κίνητρο να επιστρέψουν στην Κύπρο και η κατάσταση στη χώρα θα επιδεινώνεται σταδιακά.

Είναι προφανές ότι η πολιτική επηρεάζει την καθημερινότητα των πολιτών. Η μεταρρύθμιση της τοπικής αυτοδιοίκησης, για παράδειγμα, συνοδεύτηκε από αύξηση του κόστους λειτουργίας, με μόνο τη δαπάνη για τους αντιδημάρχους να ανέρχεται σε περίπου €2,6 εκατ. ετησίως. Επιπλέον, προτάσεις όπως η αύξηση του φόρου ακίνητης ιδιοκτησίας για κατοίκους περιοχών που εντάσσονται σε νέους δήμους, δημιουργούν εύλογους προβληματισμούς για την ισότιμη κατανομή του κόστους. Αντίστοιχα, η προτεινόμενη φορολογική μεταρρύθμιση φαίνεται να ωφελεί κυρίως περίπου το 20% των εργαζομένων με εισοδήματα άνω των €40.000 ετησίως, ενώ το 52,6% των εργαζομένων που ήδη βρίσκονται κάτω από το αφορολόγητο όριο δεν επωφελούνται άμεσα.

Η ουσιαστική στήριξη της έρευνας και της καινοτομίας, καθώς και η ενίσχυση θεσμών που διασφαλίζουν την αποδοτικότητα και τη διαφάνεια, είναι κρίσιμοι παράγοντες για τη διαμόρφωση ενός δικαιότερου και βιώσιμου κοινωνικοοικονομικού υποδείγματος. Για τέτοιες δράσεις είναι απαραίτητη η ουσιαστική αναβάθμιση της πολιτικής ζωής της χώρας.

Το τεύχος αυτό έγινε με τη στήριξη του Cyprus Forum

